

Atina'yla 200 yıllık hesap...

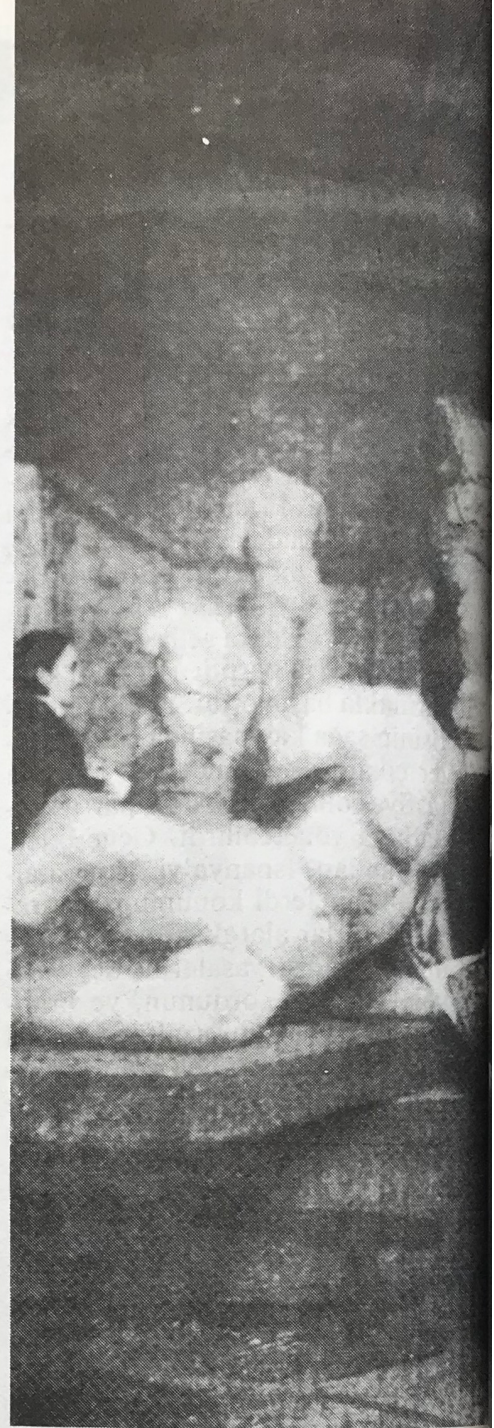
1800 yıllarında Atina'dan taşınmış Yunan eserlerini geri istemek üzere Londra'ya gelen Yunan Kültür Bakanı "Onları biz vermedik Türkler verdi" dedi

Sultan III. Selim 1801 yılında çıkardığı bir fermanın 185 yıl sonra başına iş açacağını ve dahası BBC televizyonuna konu olacağını bilse daha dikkatli olurdu herhalde. Sultan Selim'i tarih kitaplarının sayfalarından çıkarıp, kültür yaşamının gündemine getiren ise Yunanistan'ın "hafif geçkin" Kültür Bakanı Melina Mercuri oldu. Eski bir film yıldızı olan Mercuri, dünyaca ünlü British Museum'daki Yunan mermer heykeller koleksiyonunu geri istemek amacıyla geçen hafta yaptığı Londra gezisinde Sultan Selim'i dilinden düşürmedi ve "Paha biçilmez Yunan eserlerini İngilizlere biz vermedik, o zaman bizi işgal altında tutan Türkler verdi. Şimdi eserlerimizi geri istiyoruz" dedi. Bu arada eserlerin Londra'ya naklini

gerçekleştiren, dönemin İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Elgin Lordu Thomas Bruce'u da "hırsız"lıkla suçladı. Mercuri'ye İngiliz Parlamentosu'ndan verilen cevap ise doğrusu hiç nazik değildi: "Kapa çenen, bunları çok dinledik."

Eski bir ferman hikâyesi. Aslında bugün İngiliz Müzesi'nin gurur kaynağı olarak "Yunan Koleksiyonu" bölümünde, anavatandan epeyce uzak, çoğu "göç" sırasında kolunu, bacağını, kafasını kaybetmiş bu birbirinden güzel heykellerin öyküsü içler acısıydı.

Her şey Elgin Lordunun İstanbul'a büyükelçi olarak atanması ile başlamıştı. Lord Bruce, harbiye ve mülkiyede tahsil yapmış parlak bir diplomattı. Arkeolojiye olan ilgisi İstanbul'a atanmasıyla iyice depreşmişti. O dönemde dünya mimarları Roma'da eğitim görürken klasik mimarinin en iyi örnekleri Atina'da yatıyordu. Ve Atina o zamanlar Osmanlı elinde küçük sakin bir şehirdi. Dahası Parthenon ve Akropolis'teki paha biçilmez eserlerin durumu hiç de iç açıcı değildi, Bruce hemen kolları sıvadı. Kararlıydı: "İstanbul'da ki görev süre-

sini İngiliz güzel sanatlarının gelişmesine adanacaktı."

Önceleri kafasında sadece restorasyon vardı. Bu amaçla İngiliz hükümetinden ekonomik destek istedi ama karşılık alamadı. Neyse ki zengindi ve güzelliği kadar servetiyle de çekici bir karısı vardı. Çalışmaları kendi çabasıyla yürütmeye karar verdi. Dönemin en ünlü sanatçılarından oluşan bir ekip kurdu ve Atina'ya yolladı. Hemen yapı iskeleleri kurulacak ve onarım başlayacaktı. Ama Osmanlı yönetimi başta izin vermeye pek gönüllü görünmedi. İngiliz arkeoloji tarihçilerine göre bu gönülsüzlüğün ardında tarihi eserleri koruma tutkusundan çok "yapı iskelelerinden hemen yandaki harem bahçesinin görülebileceği korkusu" yatıyordu.

Ferman gecikince Lord Bruce,

Yunanistan'dan kaçırdığı heykellerin önünde ressamlara gururla poz veren Elgin Lordu (üstte) yıllar sonra, bu ülkenin Kültür Bakanı Mercuri (yanda) tarafından suçlana çağını düşünmemişti

Osmanlı Sarayı'nda kulise başladı. Bu arada işini kolaylaştıran bir gelişme oldu. Mısır yolundaki Fransız donanması İngilizler tarafından teslim alındı. İngilizlerin bu tutumu Türklerin işine yarıyordu. Yeni isteği işte tam bu zamana denk geldi. İmzaya sunulan ferman ilkinde göre oldukça radikal. Çünkü kazı alanına rahatça girme ve tarihi yapıları serbestçe inceleme gibi isteklerin ardından üçüncü maddede, istenen heykel ve kitabelerin götürülebilme özgürlüğünden söz ediliyordu. Ama koca bir donanma savaşının yanında iki üç heykel parçasının sözü mü olurdu? III. Selim bastı mühürü...

Lord Thomas Bruce'un elindeki ferman kısa zamanda Atina'da kültürel bir soykırımın gerekçesine dönüştü. Sadece bu işareti bekleyen

arkeologlar 2500 yıllık Parthenon'a kazmayı vurdular. 1801 yılında başlayan çalışma üç yıl sürdü ve bu arada pek çok eser kırılır, kaybolur ya da parçalanırken çoğu da deniz yoluyla Londra'ya sevk edildi. Antik Yunan'ın son paketleri 1811'de Londra'ya vardı ve Lord Bruce'un Piccadilly'de tuttuğu eve yerleştirildi. Elgin Lordu başarmış ancak bu tarih yağması sırasında tüm parasını ve dahası parasının kaynağı eşini de kaybetmişti. Hemen eserleri satmak için İngiliz hükümetiyle görüşmelere başladı. Ama olur şey değildi: Kendisine 75 bin pounda mal olan bu canım eserlere koca İngiliz İmparatorluğu'nun önerdiği para sadece 30 bin pounddu. Yine de paraya öyle sıkışmıştı ki koca bir tarihi "yok pahasına" 35 bin pounda elden çı-

karmaya razı oldu. İngiliz Müzesi'ne "dünyanın en seçkin müzesi" ünvanını kazandıran en önemli parçalardan biri olan Antik Yunan bölümü böylece oluştu. Yaklaşık 15 bölümde sergilenen ve "Elgin Mermerleri" diye anılan bölümde Parthenon heykelleri, mitolojik figürlerle dolu duvar süsleri ve kolonları ile paramparça gözler önündeydi.

"Çalınmış kültür"ün peşinde... İşte Yunan Kültür Bakanının her Londra gezisinde ziyaret edip karışlarında ağlamaklı gözlerle durduğu, hatta kimi zaman dayanamayıp okşadığı eserler bunlardı. Geçen hafta BBC'de "Heart of the Matter" programında bir söyleşiye çıkan Mercuri kısır İngilizcesi, kulak tırmalayıcı aksanı ve saldırgan edası ile "Elgin bir hırsızdı. Mer-

merleri taşıma iznini Yunanlılar değil, Türkler vermişti. Biz o zaman 400 yıldır Türk işgali altındaydık. Biz olsak vermezdik” dedi. Eserler Yunanistan’a geri dönene kadar bu kampanyayı gece-gündüz sürdürceğine de yemin etti.

Eserlerin elden kaçma tehlikesi kadar, Yunanlı bakanın hakaretimiz üslubu da soğukkanlılıklarıyla ünlü İngilizleri sinirlendirmişti. British Museum Müdürü David Wilson, Elgin koleksiyonunun müzesinin en önemli parçalarını oluşturduğunu söyledi ve “Bunları geri vermek dünya kültürünü yıkmak olur. Bu, kültürel faşizmdir” dedi. Sinirden kızarmış çehresiyle sosyalist kültür bakanını faşistlikle suçlayan müdüre Mercuri’nin tepkisi de sert oldu: “Biz İngilizlerden bir şey çalmadık. Siz bizim kişiliğimizi, en kıymetli eserlerimizi alırken faşist olmuyorsunuz da biz geri isteyince mi faşist sayılıyor” diyor. Tartışmaya katılan Muhafazakar Milletvekili Enoch Powell ise “Eserlerini yok olmaktan kurtardığımız için Yunanlılar bize dua etsinler” dedi. Powell’in konuşması İngiliz tepkisinin ardındaki korkuyu da yansıtıyordu: “Bunları Yunanlılara geri verirse bu isteklerin sonu mu gelir? 17. yüzyıl Duch tablolarını da Hollanda’ya geri mi verelim?”

Ne var ki bu sorulara iktidar adayı İşçi Partisi’nin Sanat Sözcüsü Norman Buch “Evet” karşılığı verdi; “Konu yasal olmaktan çok ahlakidir. Yunanlıları anlıyorum. İktidara gelirse biz eserleri geri verebiliriz. Artık dünyada İngilizler dışında da akıllı insanlar olduğunu kabul etmeliyiz.”

Selim’in torunları suskun... Mercuri’nin ziyareti boyunca Türkler suçlamaların ana hedefi olurken, Londra’daki Türk Büyükelçiliği susmayı tercih etti. Hazırlanan programa suçlanan taraf olarak Türkleri de davet etmek için Turizm Müşavirliği’nin kapısını çalan BBC yapımcısı “Siyasi yorum yapamayacağını” söyleyen klasik Türk bürokrasisiyle karşılaştı ve bir fırsat daha böylece yitmiş oldu. ABD’ye kaçırılan Harun Hazinesi’ni geri alabilmek için benzer girişimler yürüten Türkiye, belki de Yunan tezini savunur duruma düşmemek için susmuş, Sultan Selim’in kemiklerinin sızlamasına göz yummuştu●

Can Dündar/LONDRA

Tiran’daki butikler Batı’dakilerden oldukça farklı

ARNAVUTLUK / POLİTİKADA DEĞİŞİKLİK YOK

Dogmatizmin kapalı kutusu...

Lider Enver Hoca’nın ölümünün üzerinden bir yıldan fazla bir süre geçmesine karşın, Avrupa’nın bu küçük ülkesi kapalı politikasından vazgeçmiyor. Modaya varıncaya kadar her türlü girişimin devlet tarafından “sosyalizme uygun olarak” örgütlendiği ülkede, dünyaca ünlü birçok sanatçının eserleri bile, Tiran Akademisi’ne kabul edilmiyor

“G uernica mı? Bu tabloyu gören halk, burada bir katliamın konu edildiğini fark etmiyor ki. Halk bu tabloyu anlamaz.” Stil olarak “sosyalist gerçekçilik” akımını benimsediğini büyük bir gururla söyleyen Vasil Kaci, Stalinciliğin, halen devlet politikası olarak kabul edildiği Arnavutluk’un, Güzel Sanatlar Akademisi’nden mezun ressamlarından biriydi. Geçen sene nisan ayında ölen lider Enver Hoca’nın, “kendi yağıyla kavrulan, her alanda dışarıya tamamen kapalı” bir ülke konumuna getirdiği Arnavutluk, bugün de, bu katı tutumunu sürdürüyordu.

Gerçi, Enver Hoca’nın yaptıkları küçümsenecek şeyler değildi. İktidara geldiği 1946 yılından ölümüne kadar, 3 milyon nüfuslu bu küçük ülkenin siyasi ve ekonomik

bağımsızlığını hassaslıkla korumuş, geri bir tarım ülkesi olan Arnavutluk’ta sanayiye kurmuştu. Ülkede okur yazar oranı da, izlenen politikaya paralel olarak hızla artmış, bulaşıcı hastalıklardan ölümlere artık pek rastlanmaz olmuştu. Ama bu gelişmenin bedeli de oldukça ağırdı. Tiran sokaklarını süsleyen Arnavutluk Emek Partisi’nin propaganda afişlerinde, sürekli olarak, gelişmiş bir ekonomiden, etkin bir tarımdan, yükselmekte olan yaşam düzeyinden dem vuruluyordu ama, bunların oranları kesinlikle belirtilmiyordu. Resmi istatistiklerin açıklanması yasaktı. Televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi dayanıklı tüketim maddeleri hâlâ lüks olarak görülüyordu. Özel otomobil yoktu. Dahası, tornavida, vida, cam, pencere macunu, gibi ilk anda akla gelen birçok lüzumlu araç